

М. Г. Орел,

к. держ. упр., докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президенті України

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

M. Orel,

PhD (Public administration), doctoral candidate of the Department of globalistics, European integration and the national security, National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine

CONCEPTUALIZING DESTABILIZATION THE SOCIO-POLITICAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE IMPACT GOVERNMENT EFFICIENCY

У статті з використанням основних положень теорії систем і теорії нестабільності та у контексті впливу на державне управління і реалізацію національних інтересів здійснено визначення когнітивних ознак дестабілізації суспільно-політичної системи. Встановлено, що такими ознаками, зокрема, є суттєве порушення цілісності системи, зниження конструктивної взаємодії її елементів при визначенні та досягненні цілей суспільного розвитку, зниження ефективності виконання функцій системи державного управління щодо оперативного та адекватного реагування на процеси, які породжують виклики та загрози життєво важливим національним інтересам. Обґрунтовано також доцільність визначення концептуальних засад принципів типів дестабілізації суспільно-політичної системи у контексті їх наслідків для національної безпеки.

In the article with the use of the main provisions of the theory of systems and the theory of instability and in the context of influence on public administration and the realization of national interests, defined the cognitive signs of the destabilization of the socio-political system. It is defined such signs: essential violation of integrity of system, decrease in constructive interaction of her elements during the determining and achievement of the objectives of social development, decrease in efficiency of implementation of functions of system of public administration quickly and adequately to react to processes which generate calls and threats to the vital national interests. Also proved expediency of definition of conceptual bases fundamentals types of destabilization of socio-political system in the context of their implications for a national security.

Ключові слова: суспільно-політична система, дестабілізація суспільно-політичної системи, державне управління, державно-управлінські рішення, національна безпека, загрози національним інтересам.

Key words: the socio-political system, the destabilization of socio-political system, public administration, state administrative decisions, national security, threats to national interests.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Як відомо, концептуалізація є процесом визначення набору когнітивних ознак явища (процесу, об'єкта), який дозволяє нам зберігати та оновлювати інформацію щодо уявлення про його сутність та відрізнити його від інших феноменів. З огляду на те, що: відсутня однозначність у розумінні сутності функціонування суспільно-політичної системи в умовах, які ідентифікують поняттям "дестабілізація" системи; не визначено переліку взаємозв'язаних та взаємозумовлених чинників, параметрів, індикаторів, які б дозволяли науковцям, аналітикам та предстваникам органів державної влади здійснювати системний опис та оцінювання процесів, які мають місце при дестабілізації суспільно-політичної системи; перебіг процесів в умовах дестабілізації будь-якої соціальної системи та її розвиток суттєво залежить від адекватності, своєчасності та результативності державно-управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків вказаної дестабілізації, передусім у сфері політичної безпеки; недостатньо вивче-

ними залишається низка питань щодо оцінювання негативного впливу тих чи інших чинників, складових, інтенсивності та наслідків дестабілізації суспільно-політичної системи на ефективність державного управління, у цьому випадку формування концепту "дестабілізація суспільно-політичної системи" пов'язано передусім із формуванням уявлень про вказану дестабілізацію у контексті її впливу на ефективність державного управління.

Не викликає сумніву те, що в сучасних умовах глобальних трансформаційних змін і невизначеностей, суспільно-політична стабільність в тій чи іншій країні радше є виключенням, ніж правилом. Суспільство, як соціальна система, постійно перебуває під впливом практично не замкнутої множини взємопов'язаних, а інколи і взаємозумовлених факторів, які продукують ті чи інші виклики вказаній стабільності. Серед цих факторів, зокрема, використання політичними силами (партіями) неконституційних засобів боротьби за владу, політичний екстремизм, політична корупція, кризові явища в економічній

системі, зростання соціальної нерівності, негативні зовнішньополітичні впливи. Наслідком дії цих та інших факторів є періодичні збурення (кризові явища) різної інтенсивності та спрямованості в суспільній та політичній системах. За цих умов принципового значення набуває адекватність та своєчасність прийнятих державно-управлінських рішень з метою утримання системи на траєкторії прогресивного розвитку і розуміння саме у такому контексті стабілізації соціальної системи, як необхідної передумови щодо подолання кризових явищ у системі шляхом здійснення відповідного комплексу заходів державної політики у політичній, економічній та інших сферах.

Таким чином, у процесі свого розвитку суспільно-політична система будь-якої держави завжди перебуває у якомусь проміжному стані між станом, який політики, управлінці та аналітики інтерпретують як стабільний і станом, який, на їх погляд, є не стабільним. Тому визначальним завданням суб'єктів державного управління, у тому числі й у сфері політичної безпеки, є утримання суспільної та політичної систем у такому стані, за якого загрози національній безпеці будуть мінімізовані. З огляду на це актуальною науковою проблемою є концептуалізація дестабілізації суспільно-політичної системи у процесі її розвитку та у контексті їх наслідків для ефективності державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На актуальності ґрунтового аналізу чинників, суб'єктів, об'єктів, цілей, складових, методів, технологій, наслідків дестабілізації суспільно-політичної системи акцентують увагу багато дослідників, серед них, зокрема: А. Байгушкин, Н. Загладин та В. Катагарова [17], В. Василькова [15], О. Руденко [4], В. Солдатенко [6], А. Галкін, М. Новинська та І. Данилевич [20], О. Назаренко [7], О. Москаленко [8], О. Меженська [12], М. Шевченко та О. Давиденко [11], Е. Люттвак [10], В. Ананьїн, В. Горлинський та О. Пучков [21], Д. Орешева [5], А. Назаретян [18], М. Петров [22], В. Іванов [24], І. Понкін [14], Г. Ситник [13; 19], Ф. Фукуяма [9], М. Шаповаленко [16], О. Шевякін [23] та ін. Разом з тим, на наш погляд, незважаючи на наукову цінність їх досліджень, до цього часу не визначено когнітивні ознаки, які б дозволяли здійснити концептуалізацію дестабілізації суспільно-політичної системи у процесі її розвитку та у контексті їх наслідків для ефективності державного управління, що дозволило б, зокрема, підвищити оперативність пошуку адекватних державно-управлінських рішень щодо реагування на загрози політичній безпеці, зумовлених вказаною дестабілізацією.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є концептуалізація дестабілізації суспільно-політичної системи у процесі її розвитку та у контексті наслідків для ефективності державного управління на основі положень теорії систем та теорії нестабільності, що має важливе значення для своєчасної підготовки адекватних державно-управлінських рішень, які мають за мету зниження рівня загроз національній безпеці, у тому числі політичній, зумовлених дестабілізацією.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З огляду на важливість уникнення невиправданих витрат ресурсів на подолання кризових явищ, які час від часу

стають об'єктивною реальністю у процесі суспільного розвитку, варто погодитися з дослідниками, які вважають, що під суспільною стабільністю варто розуміти стан соціальної системи, для якого характерним є "...певна стійкість, єдність, цілісність, здатність до ефективних та конструктивних дій" [1, с. 67 1]. Близким до такого розуміння сутності стабільності соціальної системи є уявлення авторів українського політологічного енциклопедичного словника про стабільність політичної системи, на думку яких відмінною рисою стабільності останньої, є такий її стан та зв'язків між політичними суб'єктами, для якого характерні "...стійкість, єдність і цілісність, здатність до ефективності і конструктивності" [2, с. 631—632].

Окремої уваги заслуговує розуміння сутності стабільного стану держави, запропоноване Г. Ситником. На його думку, вказаний стан є "етапом розвитку держави, на якому, у випадку різкої та негативної зміни дестабілізуючих зовнішніх чи внутрішніх факторів її життєдіяльності, надійно забезпечуються державний суверенітет, територіальна цілісність, соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток, зокрема, дотримання прав і свобод особи та стійке функціонування державних і суспільних інститутів" [3, с. 389]. Він також пропонує інтерпретацію політичної стабільності, як такого стану системи зв'язків між різними політичними суб'єктами, для якого характерні визначена цілісність політичної системи та її здатність ефективно реалізовувати покладені на неї функції, вирізняючи при цьому внутрішньополітичну, регіональну і міжнародну політичну стабільність [3, с. 389—390]. При цьому Г. Ситник акцентує увагу на тому, що наявність такого стану суттєво залежить від ефективності системи забезпечення національної безпеки [3, с. 389]. Визначальним елементом вказаної системи, як відомо, є система державного управління у сфері національної безпеки [19].

З огляду на вищевикладене, на наш погляд, визначальними ознаками суспільно-політичної стабільності є: стан суспільства та політичної системи, якому властиві певна стійкість, єдність, цілісність зв'язків між політичними суб'єктами та їх здатність до конструктивної взаємодії щодо досягнення цілей суспільного розвитку; етап розвитку суспільно-політичної системи, на якому забезпечуються державний суверенітет, територіальна цілісність, соціально-економічний і суспільно-політичний розвиток, стійке функціонування державних і недержавних інституцій за рахунок оперативного та адекватного реагування на дестабілізуючі зовнішні та внутрішні фактори та завдяки мобілізації наявного потенціалу держави й суспільства для захисту національних інтересів.

З огляду на викладене, уявляється логічним розуміти під дестабілізацією суспільно-політичної системи такий її стан, коли мають місце процеси, які призвели до суттєвого порушення її цілісності, стійкості, здатності щодо ефективної та конструктивної взаємодії її елементів при визначенні та досягненні цілей суспільного розвитку, мобілізації наявного потенціалу держави для реагування на загрози реалізації життєво важливих інтересів індивіда (громадянина), суспільства та держави, тобто знижується ефективність виконання функцій системи державного управління щодо оперативного та адекватного реагування на фактори, які породжують виклики та загрози життєво-важливим національним інтересам.

Виконаний нами аналіз також дозволяє дійти висновку, що сьогодні дослідження різних аспектів функціонування соціальних систем досить часто ґрунтуються на основних положеннях та використанні інструментарію, напрацьованих в межах теорії систем та теорії нестабільності. При цьому різні аспекти формування та функціонування вказаних соціальних систем (інституційні та ідеологічні, нормативне регулювання, функціональну основу, інформаційно-комунікативні елементи тощо) науковці розглядають передусім у контексті їх спроможності забезпечити цілісність структури системи, її розвиток, здатність виконувати основні функції та повернутися у вихідний стан після збурень, зумовлених впливом тих чи інших факторів [4—17]. Вони також акцентують увагу на тому, що соціальні системи є відкритими, нелінійними, їх функціонування та розвиток, тісно пов'язаний з процесами дестабілізації, які мають різну природу та характеристики. Багато дослідників звертають увагу і на ціннісний підтекст, який має місце при дестабілізації соціальних систем, оскільки ті чи інші суб'єкти, визначаючи зміст та спрямованість своєї поведінки оцінюють ті чи інші чинники, як загрози, як такі, що варті уваги, як бажані тощо, а ці оцінки завжди транслюють світоглядно-ціннісні установки суб'єкта оцінювання [4; 17—19].

Окремої уваги заслуговує пропозиція В.І. Катагарової, А.І. Байгушкіна та Н.В. Загладіна, які аналізуючи суб'єкти, об'єкти, мотиви і технології дестабілізації суспільства та держави, а також можливості протидії дестабілізації, доходять висновку про доцільність введення в науковий обіг наукових категорій "позитивна" та "негативна" дестабілізація [17]. У першому випадку йдеться про дестабілізацію, як передумову створення додаткових можливостей для переходу на більш перспективну модель розвитку суспільства, а другому випадку йдеться про генерування такої ситуації нестабільності, яка врешті-решт призводить до соціального хаосу (вибуху) і, як наслідок, до повної структурної руйнації суспільства (соціальної системи).

І дійсно, як свідчить історичний досвід, зокрема, аналіз причин, ходу та наслідків процесів, які розпочалися наприкінці 2010 року у Тунісі й тривають у деяких країнах до нині та які аналітики і науковці інтерпретують як "арабську весну", якщо дестабілізація суспільно-політичної системи ініціюється зовнішнім оточенням, то кризові явища, які внаслідок цього мають місце практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави, не обов'язково завершуються формуванням нової прогресивної за своєю суттю та адекватної завданням щодо захисту національних цінностей та національних інтересів системи.

Крім того, на нашу думку, акцентування уваги на "позитивних" та "негативних" вимірах дестабілізації суспільно-політичної системи дозволяє дещо під іншим ракурсом оцінювати й ті чи інші реформи у політичній, економічній та іншій сферах, особливо коли їх реалізація не забезпечена внутрішніми ресурсами. Наприклад, як правило, відсутність належних ресурсів (фінансових, матеріальних, кадрових та інш.), необхідних для проведення тієї чи іншої реформи в Україні традиційно не зупиняє їх ініціаторів у продукуванні величезної кількості концепцій, доктрин, стратегій, державних програм, які до того ж часто не узгоджені між собою, метою яких є реформування (інколи досить кардинальне) тих чи інших систем та їх складових у різних у сферах життєдіяльності суспільства та держа-

ви. Як наслідок, переважна їх більшість залишаються не реалізованими, що призводить до певного хаосу, зниження ефективності в системах управління, оскільки, як правило, наявні організаційно-функціональні структури демонтуються, а створення нових не завершується.

Проте найбільша загроза для державного та економічного суверенітету України, її громадян і політичної системи, полягає в тому, що відсутність необхідних для задекларованих реформ ресурсів, об'єктивно зумовлює їх залучення із зовнішнього середовища. Очевидно, що уникнути при цьому диктату з боку тих, які надають ресурси, часто неможливо. Наприклад, це можуть бути принципові умови надання ресурсів (допомоги), які, як правило, розглядаються у контексті: як і які реформи проводити; коли; яка має бути їх послідовність тощо. Тому системний аналіз наслідків проведення незабезпечених ресурсами реформ та надання зовнішньої допомоги вартій прискіпливої уваги українських аналітиків, науковців, представників відповідних структур органів державної влади як у контексті викликів та загроз щодо реалізації життєво важливих національних інтересів, так і можливих наслідків щодо дестабілізації суспільно-політичної системи.

Загальновідомо, що синергетика дає загальне уявлення, як відбуваються зміни у суспільному житті. Зокрема загальновідомим положенням є те, що на тому чи іншому етапі розвитку соціальної системи та за наявності певних умов, виникає стан так званої біфуркації, для якого характерним є наявність точки (критичного стану) переходу системи до нової якості. Йдеться про точки, в яких виникають різні альтернативи щодо подальшого розвитку системи, тобто вказана якість може оцінюватися нами як не бажана (негативна) або як бажана (позитивна), проте у будь-якому випадку неминує виникати ситуація, обмежена певними часовими межами, яка може бути ідентифікована як процес дестабілізації системи. Принципово важливим є те, що в силу різних причин, оминути ці точки система у процесі свого розвитку не може.

Разом з тим, виявити та виконати системний аналіз всіх чинників та мотивів (цілей) ініціаторів дестабілізації соціальної системи і на цій основі дати достовірний прогноз щодо можливого напрямку та параметрів її подальшого розвитку, навіть маючи у своєму розпорядженні перелік можливих альтернатив, досить важко. Це обумовлено тим, що навіть незначна дія (не кажучи вже про взаємодію!) тих чи інших чинників, зокрема зусилля ініціаторів дестабілізації, спрямовані на досягнення поставлених ними цілей, які до того ж часто є латентними, можуть мати вирішальне значення для остаточного вибору траєкторії розвитку системи. І тільки з часом можна дійти висновку, чи була вказана траєкторія (альтернатива) оптимальною з огляду на позитивну динаміку розвитку системи, або ж, навпаки, вона вийшла на траєкторію розвитку, яка є реальною загрозою для природної сутності її існування. Крім того, проблема вибору оптимальної альтернативи ускладнюється не тільки через наявність внутрішніх суперечливостей та часто непередбачуваності соціальних взаємодій суб'єктів соціальної системи, а й значними труднощами щодо визначення пріоритетності першочергових державно-управлінських рішень щодо оперативного та адекватного реагування на дестабілізацію соціальної системи.

Суспільство, як соціальну систему, утворюють політична, економічна, соціальна та культурна (гуманітарна) підсисте-

ми. Можна погодитися з українським науковцем О.Руденко, яка стверджує, що їх основою є ціннісні підсистеми, які формують ціннісно-ідеологічні установки та визначають соціальні пріоритети суспільного розвитку. Вона ж пропонує таку ієрархію цих підсистем: свідомісна (ціннісна), політична, економічна, соціальна та культурна (гуманітарна) [4, с. 108]. Проте, на нашу думку, при системному аналізі чинників дестабілізації суспільно-політичної системи у контексті її негативного впливу на ефективність державного управління, навряд чи можливим є використання запропонованої ієрархії. У даному випадку критерієм побудови ієрархії вказаних підсистем, яка необхідна для визначення сфери, змісту та пріоритетності державно-управлінських зусиль, спрямованих на реагування щодо дестабілізації суспільно-політичної системи, має бути рівень загроз життєво важливим національним інтересам у тій чи іншій підсистемі.

Звичайно, історичний досвід переконливо свідчить, що чергування періодів спадів, застою, підйомів і навіть хаосу та деградації мали і можуть мати місце у будь-якому суспільстві. Це стосується політичних, економічних та інших аспектів його розвитку, оскільки при функціонуванні соціальної системи відбувається невинне формування нової реальності, тому вона вимушена переходити на новий рівень свого розвитку, змінюючи свою організаційну структуру та цільові функції. Водночас залишається відкритим питання, а чи з'являться у суспільства нові можливості для свого динамічного та безпечного розвитку у тій чи іншій сфері своєї життєдіяльності у постдистабілізаційний період, чи, навпаки, трансформаційні процеси призведуть до деградації суспільства і повної руйнації соціального організму? Очевидно, що актуальність отримання своєчасної та однозначної відповіді на це питання зростає, коли мають місце очевидні або латентні, свідомі та цілеспрямовані дії тих чи інших ініціаторів дестабілізації суспільно-політичної системи та її негативні наслідки для національної безпеки. Очевидно також, що вказані дії потребують відповідного реагування суб'єктів державного управління у тому числі суб'єктів забезпечення політичної безпеки. Тому комплексним завданням цих суб'єктів є виявлення, системний аналіз та постійний моніторинг мотивів (цілей) та технологій ініціаторів, а також інших чинників дестабілізації суспільно-політичної системи, незалежно від "позитивного" чи "негативного" контексту наслідків вказаної дестабілізації, і, відповідно, оцінювання оперативності та адекватності державно-управлінських рішень щодо реагування на ці наслідки. Це свідчить про доцільність розгляду питань пов'язаних з визначенням концептуальних засад принципових типів дестабілізації суспільно-політичної системи. Тобто при аналізі суб'єктів, об'єктів, мотивів, цілей, технологій тощо вказаної дестабілізації, окрім доцільності запровадження оціночних категорій "позитивна" та "негативна" дестабілізація, не менш актуальним є й визначення її певних типів.

У контексті сказаного варто також акцентувати увагу на тому, що визначальним принципом забезпечення розвитку суспільно-політичної системи має бути пошук суспільної злагоди щодо вирішення тих чи інших проблемних питань, зокрема щодо пріоритетів суспільно-політичних та соціально-економічних реформ. Часто ці реформи, незважаючи на об'єктивну необхідність їх проведення, значною мірою руйнують усталені традиційні цінності та ідеологічно-світоглядні уявлення про безпеку життєдіяльності як на рівні ок-

ремого індивіда, так і суспільства в цілому. При цьому відсутність національної злагоди щодо вказаних пріоритетів часто є наслідком наявності серед різних соціальних груп і в політичній еліті держави різних уявлень щодо безпечних вимірів політичної, економічної, соціальної та культурної (гуманітарної) стабільності суспільства, в основі яких, як ми вище зазначали, завжди присутній певний ціннісний підтекст. Останнє є принципово важливим при ідентифікації загроз, які можуть виникати при дестабілізації суспільно-політичної системи та виборі адекватних державно-управлінських рішень щодо реагування на них.

Таким чином, оскільки збурення, які виникають у суспільно-політичній системі є поштовхом для її самозбереження та самовдосконалення, то постійний моніторинг та оцінка цих збурень у контексті забезпечення безпечного розвитку системи, є обов'язковою при прийнятті тих чи інших державно-управлінських рішень. Разом з тим це означає те, як стверджують деякі дослідники, що коли соціальна система перебуває у стані розвитку, її стабільність передбачає, що всі збурення і процеси, які впливають на неї, не спроможні її змінити суттєво, а лише є поштовхом для самозбереження та самовдосконалення [24], а коли має місце підтримка стабільності, то це дозволяє системі перебувати у стані рівноваги, який може забезпечуватися лише за умови, якщо внутрішні або зовнішні параметри цієї системи змінюються не суттєво протягом відносно тривалого проміжку часу, значимого для системи [25].

Як на нашу думку, самозбереження та самовдосконалення соціальної системи навряд чи можливе без зміни її структури та функцій навіть в умовах еволюційного розвитку, не кажучи вже про умови реформування та трансформації системи, головною ціллю яких як раз і є самозбереження системи, шляхом самовдосконалення, адекватного реагування і пристосування до змін умов зовнішнього середовища. Крім того, якщо метою підтримки стабільності соціальної системи є досягнення перебування її у стані рівноваги, то про який стан постійного розвитку може йти мова, оскільки стан рівноваги фактично тотожний ситуації стагнації (застою) у розвитку системи. Зрештою, розвиток суспільства відбувається завдяки тому, що зміна тієї чи іншої підсистеми соціального організму зумовлює зміну його інших підсистем. Саме це робить соціальний організм високоорганізованою системою зі зворотними зв'язками, здатною до саморозвитку та самовдосконалення.

На думку В. Матвієнка, з якою ми цілком погоджуємося, його найважливішими елементами соціального організму є механізми соціальної активності особи та суспільства, функціонування яких, зокрема, ґрунтується на реалізації схеми: соціальні цінності — ціннісні орієнтації — потреби — інтереси (усвідомлені потреби) — мотиви (спонукання до діяльності) — цілі, яких належить досягти внаслідок цієї діяльності — рішення розпочати діяльність — дії, тобто діяльність, спрямована на задоволення потреб, а також механізми соціальної диференціації суспільства на соціальні групи та їх інтеграції у складні комплекси соціальних зв'язків, а саме диференціації його життєдіяльності на певні соціальні інститути та інтеграції цих інститутів у складні сукупності інституціональних соціальних зв'язків [26]. При цьому останньому механізму притаманні управлінські параметри виміру відповідних соціальних явищ і процесів, тому в ньому визначальну роль відіграють державно-управлінське рішення.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

1. Визначальними ознаками дестабілізації суспільно-політичної системи є наявність процесів, які призвели до суттєвого порушення її цілісності, стійкості, здатності щодо ефективної та конструктивної взаємодії її елементів при визначенні та досягненні цілей суспільного розвитку, мобілізації наявного потенціалу держави для реагування на загрози реалізації життєво важливих національних інтересів, тобто має місце зниження ефективності виконання функцій суб'єктами державного управління щодо оперативного та адекватного реагування на фактори, які породжують виклики та загрози вказаним інтересам.

2. При дослідженні передумов, перебігу та наслідків дестабілізації суспільно-політичної системи важливим є застосування системного підходу при оцінюванні політичних економічних та інших аспектів формування нової системи, а також врахування їх ціннісного контексту незалежно від "позитивного" чи "негативного" контексту наслідків дестабілізації. При цьому окремо уваги заслуговують цілі та технології дестабілізації, які можуть використовувати зовнішні сили для цілеспрямованого генерування внутрішньополітичної кризи.

3. Дослідження тих чи інших чинників дестабілізації суспільно-політичної системи та вплив її наслідків на ефективність державного управління має принципове значення для своєчасної підготовки адекватних державно-управлінських рішень, які мають за мету зниження рівня загроз національній безпеці, у тому числі політичній безпеці.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому обґрунтування системи критеріїв, які б дозволяли ідентифікувати та оцінювати "позитивну" і "негативну" дестабілізацію суспільно-політичної системи, ініційовану зовнішніми силами, а також у розробці концептуальних засад ідентифікації різних типів вказаної дестабілізації в тих чи інших умовах суспільного розвитку.

Література:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / [упорядн. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

2. Політологічний енциклопедичний словник / [упорядн. В.П. Горбатенко; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко]. — Вид. 2-ге, доп. і переробл. — К.: Генеза, 2004. — 736 с.

3. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / Состав.: Г.П. Сытник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянюк и др.; под общ. редакцией Г.П. Сытника. — К.: НАДУ, 2012. — 496 с.

4. Руденко О.М. Дефініції суспільної стабільності в державному управлінні / О.М. Руденко // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3 (12). — 2009. — С. 101—109.

5. Орешева Д.Р. Проблемы политической трансформации // Государство и общество в современной политике: Сборник статей. Вып. 1. — Воронеж: Научная книга, 2013. — С. 223—227.

6. Солдатенко В.Ф. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій [Текст] / В.Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досліджень. — К.: Парламентське вид-во, 2009. — 536 с.

7. Назаренко О.А. Теоретико-правові основи політичної системи суспільства: дис....канд. юрид. наук: 12.00.01 / О.А. Назаренко; Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; наук. кер. О.М. Ковальчук. — К., 2015. — 200 с.

8. Москаленко О. М. Конфліктно-консенсусна парадигма регулювання суспільно-політичних відносин: дис. ... канд. політ.наук: 23.00.02 / О.М. Москаленко; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; наук. кер. І.О. Кресіна. — К., 2000. — 186 с.

9. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке [Текст] / Ф. Фукуяма. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. — 220 с.

10. Люттвак Эдвар Н. Государственный переворот: практ. пособ. [Текст] Перевод с англ.: Edward N. Luttwak. Соуп. D'Etat: A Practical Handbook / Русский Фонд Содействия Образованию и Науке. — М.: Университет Дмитрия Пожарского, 2012. — 326 с.

11. Шевченко М.М., Давиденко О.Г. Поняття "суспільно-політична стабільність": смисловий простір державно-управлінського змісту / М.М. Шевченко, О.Г. Давиденко // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 14. — С. 49—54.

12. Меженська О.В. Державний переворот як політичне явище: дис. ... канд. політ.наук: 23.00.02 / Олена Володимирівна Меженська; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; наук. кер. О.І. Салтовский. — Київ, 2016. — 217 с.

13. Сытник Г.П. Безопасность государства в условиях глобальных потрясений и неопределенностей // Государство и общество в современной политике: сборник статей. Вып. 1. — Воронеж: Научная книга, 2013. — С. 122—132.

14. Понкин И.В. Теория девиантологии государственного управления: неопределенности, риски, дефекты, дисфункции и провалы в государственном управлении [Текст] / ИГСУ РАНХ и ГС при Президенте РФ / Предисловие д.ю.н., проф. А.Б. Зеленцова. — М.: Буки-Веди, 2016. — 250 с.

15. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем [Текст] / В.В. Василькова. — СПб.: Лань, 1999. — 478 с.

16. Шаповаленко М.В. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции [Монография] / М.В. Шаповаленко. — Харків: Харьковский национальный университет внутренних дел, 2007. — 340 с.

17. Факторы и акторы дестабилизации: опыт прошлого и современность [Текст] / [А.И. Байгушкин, Н.В. Загладин и др.]; отв. ред. В.И. Катагарова. — М.: ИМЭМО РАН, 2011. — 121 с.

18. Назаретян А. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории (синергетико-психологическое прогнозирование) [Текст] / А. Назаретян. — 2-е изд. — М.: Мир, 2004. — 367 с.

19. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика): монографія / Г.П. Ситник. — К.: НАДУ, 2004. — 408 с.

20. Стабильность в современном обществе: Сравнительный анализ [Текст] / [Галкин А.А., Новинская М.И., Данилевич И.В. и др.]; под общ. ред. А.А. Галкина. — М.: Весь мир. — 2000. — 363 с.

21. Безпека сталого розвитку України: побудова в умовах глобальних викликів: монографія / [В.О. Ана-

ньїн, В.В. Горлинський, О.О. Пучков та ін.]; за заг. ред. В.О. Ананьїна. — К.: НТУУ "КПІ". — 2009. — 271 с.

22. Петров М.Н. Механизмы государственных переворотов: историко-теоретическое исследование [Текст] / [М.Н. Петров та ін.]; под общей ред. А.Е. Тараса. — М.: АСТ; Мн.: Харвест, Коммандос, 2005. — 304 с.

23. Шевякин А.П. Как убили СССР. "Величайшая геополитическая катастрофа" [Текст] / А.П. Шевякин. — М.: Яуза-прес. — 2012. — 480 с.

24. Иванов В. Политическая социология [Текст] / В. Иванов, Г. Семигин. — М.: Мысль. — 2000. — 283 с.

25. Бурдов В. Экономическая теория развития общества: в 2 т. [Текст] / [В. Бурдов]; ред. В.Д. Смолин-СПб, 2005. — Т. 1. — 2005. — 220 с.

26. Матвієнко В.Я. Соціальні технології: монографія. — К.: Укр. Пропілеї, 2001. — 446 с.

References:

1. Surmin, U.P. Bakumenko, V.D. Mykhnenko, A.M. Kovbasiuk, Yu.V. and Troshyns'kyj, V.P. (2010), *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

2. Shemshuchenko, Yu. S. Babkin, V. D. and Horbatenko, V. P. (2004), *Politolohichnyj entsyklopedychnyj slovnyk* [Political Science Encyclopedic Dictionary], 2nd ed, Heneza, Kyiv, Ukraine.

3. Sytnik, G.P. Abramov, V.I. and Smolyanyuk, V.F. *Gosudarstvennoye upravleniye v sfere natsional'noy bezopasnosti: slovar'-spravochnik* [State Administration in the Sphere of National Security: Dictionary-Directory], NADU, Kyiv, Ukraine.

4. Rudenko, O.M. (2009), "Definitions of social stability in government", *Stratehichni priorityety*, vol. 3, no. 12, pp. 101—109.

5. Oresheva, D.R. (2013), "Problems of political transformation", *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike*. Nauchnaja kniga, no. 1, pp. 223—227.

6. Soldatenko, V. (2009), *Suspil'no-politychni transformatsii v Ukraini: vid zadumiv do realij* [Socio-political transformations in Ukraine, from ideas to realities], *Parlaments'ke vyd-vo*, Kyiv, Ukraine.

7. Nazarenko, O.A. (2015), "Theoretical and legal bases of the political system", *Abstract of Ph.D. dissertation, Theory and history of state and law, history of political and legal doctrines*, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

8. Moskalenko, O.M. (2000), "Conflict-consensus paradigm regulation of social and political relations", *Abstract of Ph.D. dissertation, Political Institutions and Processes*, NAN of Ukraine. V. M. Koretsky Institute of State and Law, Kyiv, Ukraine.

9. Fukuyama, F. (2006), *Sil'noye gosudarstvo. Upravleniye i mirovoy porjadok v XXI veke* [A strong state. Management and world order in the 21st century], AST: AST MOSKVA: HRANYTEL', Moscow, Russia.

10. Luttvak, Edward N. (2012), *Gosudarstvennyy perevorot: Prakticheskoe posobiye* [Coup. D'Etat: A Practical Handbook], *Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke*, Moscow, Russia.

11. Shevchenko, M.M. and Davydenko, O.H. (2016), "Concept of "social and political stability": semantic range

of public management content", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 14, pp. 49—54.

12. Mezherits'ka, O.V. (2016), "Coup as a political phenomenon", *Abstract of Ph.D. dissertation, Political Institutions and Processes*, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

13. Sytnik, H.P. (2013), "Safety of the state in the conditions of global shocks and uncertainty", *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike*. Nauchnaja kniga, no. 1, pp. 122—132.

14. Ponkin, I.V. (2016), *Teorija deviantologii gosudarstvennogo upravlenija: neopredelennosti, riski, defekty, disfunkcii y provaly v gosudarstvennom upravlenii* [Theory of deviantology in public administration: uncertainties, risks, defects, dysfunctions and failures in public administration], *Buki-Vedi*, Moscow, Russia.

15. Vasil'kova, V.V. (1999), *Porjadok y kaos v razvitii social'nyh sistem* [The order and chaos in development of social systems], *Lan'*, St. Petersburg, Russia.

16. Shapovalenko, M.V. (2007), *Political development of modern transitional societies: theoretical approaches and main tendencies* [Politicheskoe razvitie sovremennyh perehodnyh obschestv: teoreticheskie podhody i osnovnye tendencii], *Har'kovskij natsional'nyj universitet vnutrennih del*, Kharkiv, Ukraine.

17. Bajgushkin, A.I. and Zagladin, N.V. (2011), "Factors and actors of destabilization: the experience of the past and the present", *YMJEMO RAN*, pp. 121.

18. Nazaretjan, A. (2004), *Civilizatsionnye krizisy v kontekste Universal'noj istorii (sinergetiko-psihologicheskoe prognozirovanie)* [Civilization crises in a context of Universal history (sinergetiko-psychological forecasting)], 2nd ed, *Mir*, Moscow, Russia.

19. Sytnyk, H.P. (2004), *Derzhavne upravlinnia natsional'noiu bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka)* [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

20. Galkin, A.A. Novinskaya, M.I. and Danilevich, I.V. (2000), *Stabil'nost' v sovremennom obschestve: Sravnitel'nyy analiz* [Stability in modern society: Comparative analysis], *Ves' mir*, Moscow, Russia.

21. Anan'in, V.O. Horlyns'kyj, V.V. and Puchkov, O.O. (2007), *Bezpeka staloho rozvytku Ukrainy: pobudova v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Safety sustainable development of Ukraine, the construction in terms of global challenges], *NTUU "KPI"*, Kyiv, Ukraine.

22. Petrov, M.N. and Taras, A.E. (2005), *Mehanizmy gosudarstvennyh perevorotov: istoriko-teoreticheskoe issledovanie* [Mechanisms of coups: a historical and theoretical research], *Komandos, AST*, Moscow, Russia.

23. Shevjkin, A.P. (2012), *Kak ubili SSSR. "Velichajshaja geopoliticheskaja katastrofa"* [As have killed with the USSR. "The greatest geopolitical accident"], *Juza-pres*, Moscow, Russia.

24. Ivanov, V. and Semigin, G. (2000), *Politicheskaja sociologija* [Political sociology], *Mysl'*, Moscow, Russia.

25. Burdov, V. and Smolin, V. (2005), *Jekonomicheskaja teorija razvitija obschestva* [Economic theory of development of society], *St. Petersburg*, Russia.

26. Matvienko, V.Ja. (2001), *Sotsial'ni tekhnolohii* [Social technologies], *Ukr. Propilei*, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2017 р.